

УДК 821.113.5-93.09

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6433-2025-1\(34\)-06](https://doi.org/10.63437/3083-6433-2025-1(34)-06)

Ганаба Світлана,

докторка філософських наук, професорка,
м. Хмельницький, Україна <https://orcid.org/0000-0002-4373-7075>

«ЗАЧАРОВАНІСТЬ СВІТОМ» ЮСТЕЙНА ГОРДЕРА, АБО ЯК РОЗВИНУТИ У ДИТИНИ ЗДАТНІСТЬ ДО ЖИТТЄУСПІХУ

Анотація.

Можливість людини справлятися з різноманітними суспільними викликами, отримувати позитивні враження від життя, реалізувати свій особистісний потенціал та досягати особистісних цілей формує поняття життєуспіху. У статті описано, що Ю. Гордер пропонує низку концептуальних підходів до розвитку життєуспіху людини в освітній сфері. Ідеться про розвиток мистецтва мислити (формування інтелекту), мистецтва співпереживати (формування емоційно-екзистенційної сфери), а також мистецтво жити (формування ціннісно-духовної сфери). Окреслено, що освітні стратегії ґрунтуються на розвитку проблемних підходів у навчальній діяльності, окресленні світоглядних питань у неочікуваних і парадоксальних ситуаціях, здатності дитини аргументувати власну позицію та прислухатися до думок інших, умінні вести діалог тощо.

Ключові слова: філософія для дітей; мислення; освітні практики; життєуспіх; Юстейн Гордер.

Реформування української освіти спрямоване на її якісне поліпшення й спроможність відповідати реаліям і викликам сьогодення. Зміни в соціальних сферах актуалізують питання, якою має бути освіта, щоб допомогти людині відшукати відповіді на виклики й ризики сьогодення, а також підготувати до успішного життя в умовах криз і нестабільності. Вочевидь, окреслена ситуація актуалізує аналіз базових понять дидактики: чого вчити, скільки вчити, як вчити і для чого вчити. Ідеться про необхідність запровадження нових концептуальних підходів, методологічних принципів і смислових орієнтирів у змістове наповнення цих засадничих понять. Загалом у нових суспільних реаліях освіта покликана розвинути в людини здатність враховувати «пульсацію часу», гнучко реагувати на зміни та швидко адаптуватися до них тощо. Варто зауважити, що основою адаптивності та гнучкості в умовах непрогнозованого світу є здатність людини орієнтуватися на життєздатні варіанти розв'язання поточних проблем, постійно переосмислювати світ, орієнтуючись на унікальність та перспективність.

Освіта як соціальна інституція покликана навчити людину вчитися та за потреби перенавчатися, надавши їй нові стратегії власної життєтворчості та життєві компетентності. Отже, сфера освіти зосереджується на розвитку людини, розкритті її внутрішнього потенціалу, здатності плекати навички самостійного критичного осмислення проблем тощо. Вочевидь, усвідомлення того, що зміни – це норма, акцентує увагу на розвиток *soft skills* у системі освіти. Ідеться про уміння людини спілкуватися, слухати та чути, уміння керувати власними емоціями та розпізнавати емоції інших, аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення, а також володіти готовністю вирішувати суспільні проблеми тощо. Здатність людини справлятися із низкою суспільних викликів, отримувати позитивні враження від життя, реалізувати свій особистісний потенціал і досягати особистісних цілей у підсумку формує поняття життєуспіху. Життєуспіх охоплює кар'єрні досягнення, здорові стосунки, розвиток особистості та її внесок у суспільство. Загалом ідеться про відчуття людиною задоволеності від життя, трансформуючи власні мрії в цілі, спираючись на свої ресурси та розвиваючи їх. Таким чином, особливого звучання проблема життєуспіху набуває в процесі самовираження людини через демонстрацію внутрішнього потенціалу [3, с. 66].

Продуктивною основою в розвитку внутрішнього потенціалу людини, її духовного зростання та виховання є філософія. Саме філософія відкриває людині шлях до Життя з великої літери.

Вона презентує проблеми універсального буття, з якими особа стикається у будь-якому віці й які «відкриваються їй у панорамі життя під різними кутами зору» [9, с. 107], сприяючи розумінню та усвідомленню моделей життєвого успіху. Вочевидь, філософствування дає змогу формувати навички пошуку, «здатність до проблематизації, концептуалізації (прояснення), аргументації, уявлення, співпереживання, критичного, аналітичного та дбайливого знання» [4, с. 300]. Ці настанови є релевантними в організації освітнього процесу, оскільки діти мають здатність до філософствування від природи. Їхня здатність дивуватися звичним речам й унікальності світу довкола та бути відкритими світу у своїх помислах і почуттях часто втрачається завдяки впливу соціуму. Ідеться про навчання дітей стереотипним судженням, діяльності за певними алгоритмами, а зрештою формуванню індивідуальної системи цінностей крізь призму загальноновизнаної суспільством дихотомії «правильно – неправильно» тощо в умовах класно урочної системи та «масовизації» освіти, яка орієнтується на людину зі середньостатистичними здібностями. Загалом, методики навчання зорієнтовані на запам'ятовування та відтворення знань за певним алгоритмом обмежують розвиток пізнавальної активності тих, хто навчається, не залишаючи шпарин для справжнього вільнодумства та збереження «дитячої відкритості» світу. У підсумку людина починає жити та міркувати за тими судженнями та настановами, які нав'язує їм суспільство, а здатність захоплюватися життям відсувається на «задній план». За таких умов людина «глибоко заривається у кроляче хутро, зручно там умощується і не покидає його все своє життя. Лише потреба поглянути й пізнати світу у його многоликостві та унікальності змушує людей видиратися тоненькими шерстинками догори, щоб подивитися у вічі великому фокусникові» [8, с. 27, 29]. Окреслені зауваги актуалізують проблему пошуку концептуальних підходів та ефективних методик у розвитку освіти.

Актуалізована проблематика передбачає комплексний підхід у дослідницьких практиках. Сучасні науковці вважають, що життя варто розуміти як цілісний процес безперервного творчого становлення та розвитку, який протистойть механічним і штучним утворенням, що сприймаються як завершені. Так, А. Арсенєва розглядає акти життєтворчості та життєуспіху як результат самоздійснення свого «Я» у різних сферах його прояву, Н. Богданова аналізує культурні аспекти життєуспіху людини, І. Степаненко, Н. Степаненко розглядають концептуальні орієнтири та освітні імплікації філософії мистецтва жити. Наступна група досліджень присвячена різним аспектам впровадження методики «Філософія для дітей» у практики освітнього процесу. Філософія для дітей у контексті філософії дитинства є предметом дослідницьких зацікавлень Ю. Гулько, Т. Жадленко, Н. Іванової, Г. Ільїної, М. Ліпіна та ін. Головні тенденції формування творчого мислення в контексті особливостей філософського навчання аналізують В. Кремень, М. Гальченко, В. Ільїн. Зокрема Р. Кохан розглядає рецепції художнього світу дитинства в контексті онтології читання. Натомість О. Горбачук-Наровецька презентує можливості впровадження в українську освіту південнокорейського досвіду викладання філософії для дітей, Н. Адаменко розглядає філософські знання як дієвий ресурс, який допомагає реалізувати місію освіти – сприяти розвитку відповідальної, соціально активної особистості. Попри широку палітру досліджень окресленої тематики залишається низка проблем пошуку та впровадження методів особистісно-орієнтованого та активного навчання, спрямованого на формування життєуспіх людини в сучасному світі.

Варто зазначити, що релевантною в цьому пошуку є творчість Юстейна Гордера. Цей норвезький письменник є автором низки книг для дітей, у яких він презентував екзистенційну проблематику: міркування про сенс і цінність життя, важливість для людини духовного та земного, питання екології та потреби захисту довкілля тощо. Загадки та містерії в його книгах чудернацьким чином переплітаються з реальністю й спонукають читача до власних роздумів, уміння проникати в суть проблем, формувати незалежні судження, виявляти толерантність в оцінках тощо.

Метою статті є аналіз практик філософствування як концептуальних ідей та освітніх дидактичних підходів у розвитку мистецтва життєуспіху на прикладі творчості Юстейна Гордера.

Норвезький філософ Ю. Горден у низці своїх книг для дітей («Світ Софії. Роман про історію філософії», «Помаранчева дівчинка», «Донька директора цирку», «Нині світ у наших руках», «Різдв'яна містерія», «Таємничих пасьянс», «Замок в Піренеях» та ін.) окреслює низку світоглядних питань, спонукаючи до роздумів про систему власних цінностей та пріоритетів. На його переконання, орієнтирами в розумінні сучасних реалій є думки мислителів минулого. У книзі «Світ Софії. Роман про історію філософії» крізь призму суджень мислителів минулого він знайомить головну героїню з складнощами та протиріччями сьогодення. Так, Ю. Горден показує як вирішувалися важливі світоглядні питання в різні історичні епохи та як вони трансформуються у світлі сучасних викликів. Філософ вважає, що думки мислителів є базовими для побудови подальших міркувань та окреслення нових проблем пізнання. На його думку, пізнавальний процес є незбагненим і суперечливим, таким, що уподібнюється до «трюків фокусника, який несподівано витягає кролика з капелюха, який ще мить тому був абсолютно порожнім. Коли мова йде про кролика, то ми розуміємо, що фокусник ошукує нас. І хочеться будь-що розгадати, як це йому вдається» [8, с. 26].

На прикладі листування дівчинки Софії з загадковим філософом А. Кноксою норвезький філософ демонструє здатність дітей у буденному бачити загадкове та дивуватися повсякденним речам, сприймаючи світ як унікальну даність. «Софія відчула, що філософія страшенно захоплююча річ, бо до всього вона могла доходити власним розумом, не послуговуючись знаннями, здобутими у школі. Вона вирішила, що філософію не можна вивчити, можна лише навчитись мислити по-філософськи» [8, с. 56]. Вочевидь, в основі життєуспіху є здатність людини активно пізнавати та усвідомлювати світ і його проблеми. Якщо доросла людина зазвичай дивиться на світ і його проблеми крізь призму набутого досвіду, то дитина має відкритий та довірливий розум.

Зауважимо, що віра в чарівливість і незбагненність світу та людини спонукає допитливість і підсилює жагу пізнання. У цьому контексті міркувань Ю. Гордер звертає увагу на цінність людського життя. Він радить захоплюватися кожною його миттю й пізнавати в усій фантастичній багатогранності. Так, у творі «Помаранчева дівчинка» філософ розмірковує над вічним філософським питанням: що таке людина і чого варте її життя? У листі батька до сина Георгія стверджується, що життя людини в порівнянні з життям безмежного Всесвіту є короткою миттю, а тому пізнання орієнтується на цікаві миттєвості цього процесу. Вочевидь, важливим є не стільки кількість прожитих років, а те, як проживає це життя, наскільки життя було наповнено яскравими миттєвостями та змістом. «Спробу збагнути Всесвіт можна, мабуть, порівнявши з грою в складанки, сенс якої полягає в складанні розмаїтих елементів у єдине ціле. Хоча не меншою мірою йдеться тут і про ментальну або ж духовну загадку, і тоді, можливо, відповідь на неї таїться у нас самих. Бо ми ж тут. Ми і є Всесвітом» [7, с. 108]. Для людини життя завжди виступає проблемою, розв'язання якої вимагає напруження сил і використання особистісних ресурсів та енергії. Людина та її життя повсякчас сприймається як проєкт. Вочевидь, кожна людина проживає своє життя індивідуально, а не просто відтворює родові зразки (Х. Ортега-і-Гассет). Реалії сучасного світу кардинально змінюють життя людини, а тому процес індивідуальної життєтворчості та життєуспіху «потребує особливої майстерності в конструюванні і реалізації власного життя як рефлексивного біографічного проєкту – мистецтва жити» [13, с. 141]. Ці зауваги актуалізують проблему цінностей.

Окрім того, Ю. Гордер підкреслює важливість доброчесності, співчуття та взаємодопомоги в контексті розвитку життєуспіху. На його думку, сенс життя можна віднайти в служінні іншим й у створенні позитивного впливу на світ. У творі «Донька директора цирку» один із героїв пригадує, що не мав звички давати педагогам і товаришам зауважень під час уроків. Найбільше, що міг він собі дозволити, то лише дружні поради, щоб спостерігати за реакціями та поведінкою інших людей [5, с. 12]. Варто зауважити, що герой цього твору мав цікаве захоплення. Регулярно до свого блокноту він записував різні ідеї для створення телевізійних передач. Серед інших ідей, релевантним було прагнення створення чогось значимого для інших. Так, під час її реалізації учасники телевізійного проєкту мали виявити креативність, навчитися співробітництву та взаємодопомозі, продемонструвати морально-етичні чесноти: «коли людина виступає перед

камерою, то вона має бути спроможна хоч щось сказати душею» [5, с. 13]. Цінним і значущим для людини, переконує норвезький філософ, є те, що її захоплює, викликаючи інтерес і допитливість. Це може бути будь-що – від ґрунтового дослідження життя джмелів до споглядання зірок, «які мерехтять у Всесвіті на відстані мільярдів світлових років від нас» [7, с. 144].

Адже, «увесь світ – то незбагненна казка. Хіба ні?», – захопливо вигукують герої твору «Помаранчева дівчинка» [7, с. 113]. Незбагненною та зачарованою казкою світ може стати за умови пізнання його першооснов. Ідеться про прагнення відкривати світ, без нашарування чужих думок і суджень: «у мене не раз виникало бажання народитися ще до винайдення таблиці множення, у кожному разі, до появи сучасної фізики та хімії, ще до того, як ми навчилися розкладати все по полицях розуму – тобто в чистому зачарованому світі!» [7, с. 115]. Зачарованість світу можлива за умови його цілісного пізнання з нотками емоційної душевності. Таке розуміння світу містить потенціал для відкриття та пізнання його таємниць, оскільки позбавлене беконівських ідолів і пересторог. «Ніхто ще ридаючи не прощався з Евклідовою геометрією чи періодичною системою. Ніхто не зронив і сльози від розлуки з інтернетом чи таблицею множення. Прощаються зі світом, з життям, з казкою», – підсумовує Ю. Гордер [7, с. 115].

Ці міркування актуалізують ще одне світоглядне питання в контексті формування життєвого успіху людини. Ідеться про розв'язання проблем збереження світу задля майбутнього та для прийдешніх поколінь тощо. У книзі «Нині світ у наших руках» норвезький філософ презентує своє бачення виникнення земної цивілізації, описує таємниці природи та людського єства. Свої міркування він органічно переплітає з роздумами про релігію, життя, любов і смерть тощо [6].

Можливість збагнути чарівливість та унікальність світу надає саме наука. Варто зауважити, що інтеграція філософії та наукових досягнень є однією із важливих тем світоглядних пошуків норвезького філософа. У листі батько до головного героя твору «Помаранчевої дівчинки» стверджував: «Я сам науковець і не заперечую науки, однак з науковим світобаченням у мене поєднується містичний або майже антимістичний світогляд. Я ніколи не дозволю Ньютонові чи Дарвінові розвінчати містерію життя» [7, с. 120].

Отож, філософія – це не зубріння фактичних знань, а розвиток активності думки, що реалізує творче начало в людині. Мислити продуктивно – означає творити нове та неповторне. Філософія не може зникнути, вичерпатися, проте може змінитися, набути нову (іншу) форму вираження, навіть може відійти в тінь [9, с. 59]. Таким чином, філософія досить часто має вираження у міфах, сказаннях, мистецтві та навіть у політичних рішеннях.

Вочевидь, нав'язувати філософські ідеї дитині не варто. Доцільною є організація процесу навчання, зорієнтованого на активне навчання та проблемний виклад матеріалу. Творчість Ю. Гордера, спираючись на філософствування, пропонує низку продуктивних ідей і суджень для розвитку освітніх технік, стратегій та дидактичних прийомів в освіті. Ідеться про те, що філософія сприяє здивуванню, неупередженості, чіткості та ясності мислення. Вона спонукає до осмислення взаємозв'язків між фактами та цінностями, цілями та засобами. Філософія є насамперед практикою діалогу як методу дослідження. Цей метод розвиває навички мислення та спілкування, спираючись на різні точки зору, зокрема на активну настанову на зміни, а не просто пропозицію цих змін [1, с. 7].

У листах головних героїв, розмірковуваннях автора до читачів, у інтелектуальних опусах та екскурсах у минулі епохи тощо філософ презентує сукупність унікальних ідей і практик діалогового підходу до навчання. Варто зауважити, що цей підхід є релевантним в освітніх практиках з огляду на низку чинників. По-перше, уміння приймати думки, відмінні від власних, неупереджено ставитися до інших точок зору, здатність прислухатися до того, що говорять інші спонукає не лише до пізнавальної активності, а й «зосереджує до пізнання й оцінки потенційно прекрасних ідей чи істини, закладених в думках інших» [12, с. 285]. По-друге, діалогова модель освітнього процесу є важливою в умовах сучасного високотехнологічного суспільства та відповідно стрімких процесів технологізації освіти. Впровадження технологій штучного інтелекту та інших новацій в освітні практики (попри ефективні спроби реалізації персоналізованого підходу до навчання) демонструють

тенденції «витіснення» людини та «людського» з освітньої діяльності. Так, автоматизація оцінювання, генерування відповідей штучного інтелекту вводять учасників освітнього процесу у «сферу своєрідного знакового фетишизму, коли циркуляція знаків може здійснюватися без змістової участі людини, а освітній процес, як і процес мислення, перетворюється на симулякр» [11, с. 191]. Натомість діалогові моделі навчання зорієнтовані не стільки на відтворення та передавання готового інформаційного ресурсу, а й на міжлюдське спілкування, яке сповнене міркуваннями, інтерпретаціями, припущеннями, проблематизацією тощо.

Загалом ідеться про збереження та розвиток гумбольдтовської моделі навчання, де засадничими є науковий пошук, кооперація та комунікація у формах живого діалогу. Власне діалогові методики готують дитину до орієнтування в невідомому змінному потоці інформації, розвивають фундаментальні навички логіки та мислення, заохочують до саморефлексії та самокорекції. Така освіта «зміцнює соціальні, емоційні та інтелектуальні м'язи і відновлює природну цікавість, здивування, прагнення до відкриттів» [2, с. 275]. Отож, людський розум не уподібнюється до сучасного девайсу, який сприймає, зберігає та використовує стоси інформації, а, навпаки, демонструє гнучкість у формуванні нових знань на основі наявного інформаційного ресурсу, залучаючи його до аргументації, концептуалізації та проблематизації, постановці та розв'язанні проблемних запитань. Евристичним є не стільки вирішення проблемних завдань, скільки здатність у зрозумілому й очевидному віднайти нові проблемні питання, які будуть слугувати точками росту нових знань і спонукають дитину до пізнання та відкриттів. Отже, релевантним є розуміння навчання як активного процесу пізнання та конструювання нових знань, стимулювання рефлексії над способами та прийомами когнітивної діяльності учасників освітньої взаємодії, їх взаємозв'язок із реальними проблемами повсякдення.

Ефективність пізнання залежить від того, наскільки дитина відкрита світу, який пізнає (виявляє здатність дивуватися та у буденному вбачати особливе, складне й заплутане – сприйняти як очевидне). Варто зауважити, що реалізація цих настанов, на думку Ю. Гордера, є можливою завдяки виокремленню проблемного запитання, побудові міркування й визначення гіпотез та альтернатив розв'язання проблемного питання, вибір оптимальних альтернатив та узагальнення. Релевантним є не лише спроможність вирішення проблемного питання, а й здатність у звичному побачити нові проблеми, що стимулюють зростання знань і пізнавальної активності тих, хто навчається. Пізнання ніколи не вичерпне, оскільки кожне явище чи подія завжди мають «річ у собі» (І. Кант), а відтак є предметом зацікавленості та допитливості людини.

У творчості норвезького філософа загалом ідеться про розвиток мистецтва мислення та формування навичок дослідницького пошуку. Слушним є те, що автор не лише підштовхує до самостійного розв'язання проблем, а й зосереджує увагу на необхідності самостійного їх окреслення й формулювання. Досить часто в освітньому процесі проблемні ситуації чи завдання уже наперед є визначені педагогом й учасники навчальної взаємодії лише мають сконцентрувати свої зусилля над їх вирішенням. Ю. Гордер ілюструє дещо інший підхід, а саме важливість пошуку й постановки проблеми безпосередньо тими, хто навчається й переконує ефективність такого підходу у розвитку критичного сприйняття інформації. Перший крок у вирішенні проблеми – це вміння грамотно сформулювати проблему, здатність побачити та вхопити головне протиріччя у ситуації, відокремити відоме від невідомого тощо. Вочевидь, правильно сформулювати проблему означає зрозуміти потенційні шляхи її розв'язання. Культивування нових моделей мислення та моделей поведінки дає змогу учасникам освітнього процесу адекватно реагувати на інформацію, яка випадково потрапила в поле зору, та зрозуміти і розв'язати низку проблем [10, с. 68]. Досить часто у процесі мислення, за твердженням Г. Рослінг, людина концентрується на власних страхах, упередженнях, стереотипах та негативному досвіді [12, с. 23].

Філософські знання дозволяють позбавитися низки упереджень та стереотипів, виробити власну позицію та здатність неупереджено і критично розв'язувати проблемні ситуації. Варто підкреслити, що здатність до критичності та її рівень визначається не сумою та складністю отриманих знань, а рівнем сформованості низки компетентностей та особистісних якостей,

установок та переконань. Навчити учасників освітньої взаємодії мислити – означає звільнити їх від соціальних шаблонів і упереджень, розвинути здатність до життєуспіху.

Інтелектуальна спадщина Ю. Гордера ілюструє низку концептуальних підходів до розвитку життєуспіху людини в освітній сфері. Ідеться про розвиток мистецтва мислити (формування інтелекту), мистецтва співпереживати (формування емоційно-екзистенційної сфери), мистецтво жити (формування ціннісно-духовної сфери). Ці освітні стратегії передбачають розвиток проблемних підходів у навчальній діяльності, акцент на світоглядні питання в неочікуваних і парадоксальних ситуаціях, прагнення до аргументації прийнятого нею рішення на основі життєвого досвіду та знань, здатність прислухатися до думок інших людей, вміння вести діалог тощо.

Зокрема Ю. Гордер як проникливий письменник та дослідник людської душі вимагає моральної оцінки та прийняття рішень у різних життєвих ситуаціях. Він вважає, що єдиною передумовою того, щоб стати філософом – це бути допитливим, уміти ставити питання та вести пошук відповідей на них, «витлумачуючи своє буття» (М. Гайдеггер).

Таким чином, реалії сучасного світу актуалізують потребу в пошуку релевантних концептуальних підходів і теоретичних засад розвитку освіти. Загалом освіта має не лише віднайти адекватні відповіді на виклики сучасності, а й підготувати людину до життя в умовах криз та нестабільності. Здатність людини справлятися із низкою суспільних викликів, отримувати задоволення від життя, реалізувати свій особистісний потенціал та досягати особистісних цілей у підсумку формує поняття життєуспіху. В основі життєуспіху – її здатність активно пізнавати та осмислювати світ. Якщо доросла людина зазвичай дивиться на світ та його проблеми крізь призму набутого досвіду, то дитина має відкритий та довірливий розум. Віра у чарівливість та незбагненність світу та людини спонукає допитливість й підсилює жагу пізнання. Ці настанови є релевантними в організації освітнього процесу, оскільки діти природно наділені здатністю до філософствування. Здатність дивуватися звичним речам й бачити унікальність світу, бути відкритими у своїх думках і почуттях зникає під впливом соціуму. Загалом ідеться про збереження та розвиток гумбольдтовської моделі навчання, де засадничими є науковий пошук, кооперація та комунікація у формі живого діалогу. Евристичним є не стільки вирішення проблемних завдань, скільки здатність у зрозумілому й очевидному віднайти нові проблемні питання, які слугуватимуть точками росту нових знань та спонукають дитину до пізнання та відкриттів. Релевантним є розуміння навчання як активного пізнавального процесу, який стимулює рефлексію над методами когнітивної діяльності учасників, їхній зв'язок із повсякденними проблемами.

Перспективою подальших досліджень є аналіз світових практик реалізації методики філософії для дітей та можливостей експлікації її продуктивних ідей в українську освіту.

Використані літературні джерела

1. Адаменко Н. Світові практики методики викладання філософії: історія та сучасний стан. *Вісник інституту розвитку дитини. Серія: філософія, педагогіка, психологія*. 2013. Вип. 28. С. 5–11.
2. Адаменко Н. «Спільнота дослідників» М. Ліпмана: філософські запитування, обговорення, аргументації та контраргументації вустах дітей. *Філософія освіти*. 2011. № 1–2. С. 275–287.
3. Гандзілевська Г. Б., Балашов Е. М., Колесник О. С. Акмеологізація представників української інтелігенції у контексті самопрезентації та самомоніторингу. *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. 2020. № 1(54). С. 66–72.
4. Горбачук-Наровецька О. Філософія для дітей: південнокорейський досвід. *Філософія освіти*. 2011. № 1–2. С. 297–304.
5. Гордер Ю. Донька директора цирку. Львів: Літопис, 2016. 212 с.
6. Гордер Ю. Нині світ у наших руках. Львів: Літопис, 2023. 160 с.
7. Гордер Ю. Помаранчева дівчинка. Львів: Літопис, 2023. 148 с.
8. Гордер Ю. Світ Софії. Роман про історію філософії. Львів: Літопис, 2020. 578 с.
9. Кремень В. Г., Гальченко М. С., Ільїн В. В. Філософія як засіб розвитку дитини: обдарованість, знання, творчість: навчальний посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. 108 с.

10. Млодінов Л. Гнучкість. Пластичне мислення в епоху змін / пер. М. Ганциняк. Київ: КМ-Букс, 2019. 320 с.
11. Перепилиця О., Храброва В. Освіта і університет в епоху штучного інтелекту. *Філософія освіти*. 2024. № 2. С. 186–198.
12. Рослінг Г. Фактологія / пер. з англ. І. Ємилова. Київ: Наш формат, 2019. 380 с.
13. Степаненко І., Степаненко Н. Філософія мистецтва жити: концептуальні контури та освітні імплікації у суспільстві ризику. *Філософія освіти*. 2013. № 1. С. 140–161.

References

1. Adamenko, N. (2013). Svitovi praktyky metodyky vykladannia filosofii: istoriia ta suchasnyi stan [World practices of philosophy teaching methodology: history and current state]. *Visnyk instytutu rozvytku dytyny. Serii: filosofii, pedahohika, psykhohiia – Bulletin of the Institute of Child Development. Series: Philosophy, Pedagogy, Psychology*, (28), 5-11. [in Ukrainian].
2. Adamenko, N. (2011). “Spilnota doslidnykiv” M. Lipmana: filosofski zapytuvannia, obhovorennia, arhumentatsii ta kontrarhumentatsii vustamy ditei [“Community of researchers” by M. Lipman: philosophical inquiries, discussions, arguments and counter-arguments through the mouths of children]. *Filosofia osvity – Philosophy of Education*, (1-2), 275-287. [in Ukrainian].
3. Handzilevska, H. B., Balashov, E. M., & Kolesnyk, O. S. (2020). Akmeolohizatsiia predstavnykiv ukrainskoi intelihtentsii u konteksti samoprezentatsii ta samomonitorynhu [Acmeologization of representatives of the Ukrainian intelligentsia in the context of self-presentation and self-monitoring]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. Pytannia psykhohiia – Bulletin of the National Defense University of Ukraine. Issues of Psychology*, (1) 54, 66-72. [in Ukrainian].
4. Horbachuk-Narovetska, O. (2011). Filosofii dlia ditei: pivdennokoreiskyi dosvid [Philosophy for children: South Korean experience]. *Filosofia osvity – Philosophy of Education*, (1-2), 297-304. [in Ukrainian].
5. Horder, Y. (2016). Donka dyrektora tsyrku [The circus director’s daughter]. Lviv. 212 p. [in Ukrainian].
6. Horder, Y. (2023). Nyni svit u nashykh rukakh [Now the world is in our hands]. Lviv. 148 p. [in Ukrainian].
7. Horder, Y. (2023). Pomarancheva divchynka [The orange girl]. Lviv. 160 p. [in Ukrainian].
8. Horder, Y. (2020). Svit Sofii. Roman pro istoriiu filosofii [The world of Sophia. A novel about the history of philosophy]. Lviv. 578 p. [in Ukrainian].
9. Kremen, V. H., Halchenko, M. S., & Ilin, V. V. (2023). Filosofii yak zasib rozvytku dytyny: obdarovanist, znannia, tvorchist [Philosophy as a means of developing a child: giftedness, knowledge, creativity]. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Mlodinov, L. (2019). Hnuchkist. Plastychne myslennia v epokhu zmin [Flexibility. Plastic Thinking in the Era of Change] (M. Hantsyniak, Trans.). Kyiv. 320 p. [in Ukrainian].
11. Perepylytsia, O., & Khrabrova, V. (2024). Osvita i universytet v epokhu shtuchnoho intelektu [Education and university in the era of artificial intelligence]. *Filosofia osvity – Philosophy of Education*, (2), 186–198. [in Ukrainian].
12. Rosling, H. (2019). Faktolohiia [Factfulness] (I. Yemylova, Trans.). Kyiv. 108 p. [in Ukrainian].
13. Stepanenko, I., & Stepanenko, N. (2013). Filosofii mystetstva zhyty: kontseptualni kontury ta osvitni implikatsii u suspilstvi ryzyku [Philosophy of the art of living: conceptual contours and educational implications in a risk society]. *Filosofia osvity – Philosophy of Education*, (1), 140-161. [in Ukrainian].

Hanaba Svitlana, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Khmelnytskyi, Ukraine

“THE MAGIC OF THE WORLD” BY JOSTEIN GAARDER: HOW TO CULTIVATE A CHILD’S CAPACITY FOR SUCCESS IN LIFE

Summary.

The ability of an individual to cope with social challenges, experience joy in life, realize personal potential, and achieve goals constitutes the foundation of what is commonly referred to as life success. Life success is closely tied to one’s capacity for active learning and understanding of the world. Jostein Gaarder, through his

use of philosophical inquiry and reflection, offers a range of insightful ideas for fostering life success via educational methods, strategies, and didactic techniques.

Learning is understood here as an active process of constructing knowledge, which stimulates reflection on cognitive methods and approaches used by participants in educational interaction. While adults tend to perceive the world through the lens of prior experience, children possess an open and inquisitive mindset. A belief in the magic and mystery of the world and of human beings nurtures and reinforces their natural thirst for knowledge. These qualities are especially relevant, as children have an innate capacity for philosophizing. Their ability to marvel at the ordinary, to remain open in thought and feeling, is often diminished under societal pressures.

Gaarder proposes several conceptual approaches to cultivating life success through education. These include the art of thinking (development of intelligence), the art of empathy (formation of the emotional and existential sphere), and the art of living (development of the value-spiritual dimension). These educational strategies emphasize problem-based learning, exploration of worldview issues through unexpected or paradoxical situations, and encouraging learners to justify their decisions based on personal experience and knowledge. They also highlight the importance of listening to others, engaging in dialogue, and maintaining an openness to multiple perspectives.

Keywords: philosophy for children; thinking; educational practices; life success; Jostein Gorder.

Прийнято 11 квітня 2025 року. Затверджено 30 квітня 2025 року

УДК 1(477)»16/17»:140.8

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6433-2025-1\(34\)-07](https://doi.org/10.63437/3083-6433-2025-1(34)-07)

Савчук Наталія,

кандидатка економічних наук,

м. Київ, Україна

 <https://orsid.org/0000-0002-5794-1333>

ТЕМА ОБДАРОВАНOSTІ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ДОБИ БАРОКО

Анотація.

У статті розглянуто проблему обдарованості в українській філософії в доби бароко. Підкреслено, що в складному синтезі ідей європейського гуманізму, реформації та просвітництва, на межі ірраціонального (символічного) та раціонального знаходять реалізацію обдарованість і таланти людини. Бароко – це перехідна епоха, яка потребує людей дієвих, продуктивних, здібних, якими і є насамперед обдаровані особистості. Показано, що барокове змалювання Бога як «джерела», «світла» природи відповідає обдарованості, яка є джерелом розуму.

Ключові слова: обдарованість; філософія; бароко; розум; творчість; талант; пізнання.

Ідея залежності суспільного прогресу від поширення знання й освіти завжди надихала українських інтелектуалів до особливого піклування про розвиток вітчизняної культури. Цьому сприяли ідеї цінності людини, прагнення до піднесення її самосвідомості та утвердження гідності особистості, концепція освіченого абсолютизму. Вони яскраво засвідчують наявність в українській філософії ідей, співзвучних ідеології раннього просвітництва, що поширювалися того часу у країнах Західної Європи. Як антифеодальна ідеологія, що зверталась до широкого використання людського розуму для реалізації соціального прогресу, стверджувала необхідність подолання всіх форм несвободи шляхом морального вдосконалення людства, раннє Просвітництво виникло як синтез двох попередніх суспільно-політичних рухів – гуманізму і реформації.